

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
Кафедра менеджменту та туризму

Завідувач кафедри
менеджменту та туризму
_____Ю.О. Юхновська
_____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Галузь знань – 24 Сфера обслуговування

спеціальність 242 Туризм і рекреація

Освітньо-професійна програма «Рекреаційний туризм»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Керівник бакалаврської роботи:

д.е.н., доцент, завідувач кафедри
менеджменту та туризму _____

Юлія Юхновська

Нормоконтроль

к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та туризму _____

Анастасія ДІДЕНКО

Студент групи Тм-2 _____

Микита Ніконов

Запоріжжя 2024

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Кафедра менеджменту та туризму

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Спеціальність 242 Туризм і рекреація

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
менеджменту та туризму
д.е.н., доцент Юхновська Ю.О.

«_____» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студента
Ніконова Микити Віталійовича

1. Тема кваліфікаційної роботи: Вплив війни на розвиток туристичної діяльності в Україні

Керівник кваліфікаційної роботи Юхновська Юлія Олександрівна, доктор економічних наук, професор, затверджені наказом від 25.10.2024 №307/од.

2. Строк подання студентом роботи 30 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (загальна бібліографія – 57 найменувань), висновків та висновків до кожного розділу. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 58 сторінки друкованого тексту. Робота містить 3 таблиці, 1 рисунок.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): теоретичні основи дослідження впливу війни на туристичну діяльність, значення туризму для економіки постраждалого регіону в період війни, методика досліджень туристичної діяльності в період воєнної ситуації в країні, фактори впливу на розвиток або занепад туризму в постраждалому регіоні, аналіз впливу воєнних дій на туристичну індустрію, вплив війни на стан охорони навколишнього середовища, програмні моделі розвитку

туристичного бізнесу у післявоєнний період, застосування нових тенденцій та інновацій для розвитку туристичної.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): особливості організації відпочинку та функціонування туристичних об'єктів в різних областях України, основні фактори впливу військової агресії на туристичну діяльність в постраждалих регіонах України, надходження податків від туристичної галузі в Україні за 2022 р., туристичний збір в 14 областях України за 2022 рік, які перебували, або перебувають в зоні бойових дій та тимчасово окуповані.

6. Дата видачі завдання 27 вересня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	20.09.2024	виконано
2	Виконання вступу	13.10.2024	виконано
3	Виконання розділу 1	27.10.2024	виконано
4	Виконання розділу 2	07.11.2024	виконано
5	Виконання розділу 3	21.11.2024	виконано
6	Формулювання висновків	24.11.2024	виконано
7	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	15.12.2024	виконано
8	Подання роботи на нормоконтроль	20.12.2024	виконано
9	Передати кваліфікаційну роботу для перевірки на плагіат	25.12.2024	виконано
10	Подання роботи на кафедру	30.12.2024	виконано

Студент _____ Микита НІКОНОВ

Керівник роботи _____ Юлія ЮХНОВСЬКА

АНОТАЦІЯ

Ніконов М. В. Вплив війни на розвиток туризму в Україні: проблеми та перспективи відновлення / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 242 «Туризм». КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР, Запоріжжя, 2024.

У роботі досліджено актуальні проблеми розвитку туризму в Україні в умовах війни, зокрема вплив військових дій на туристичну інфраструктуру та потоки туристів. Зосереджено увагу на факторах, що впливають на зниження туристичних потоків, економічних збитках та наслідках для екології. Проаналізовано роль та значення туристичної індустрії під час війни, розроблено методику вивчення туристичної діяльності в умовах конфлікту, а також стратегічні підходи до відновлення галузі. Окрему увагу приділено впливу війни на сприйняття України як туристичної дестинації на міжнародному рівні. На основі результатів дослідження запропоновано інноваційні рішення, включаючи використання сучасних технологій для підтримки відновлення та розвитку туризму в післявоєнний період.

Практичне значення отриманих результатів полягає в їх застосуванні для розвитку туристичної діяльності після завершення конфлікту, а також для удосконалення нормативно-правової бази в туристичній сфері на рівні місцевих органів влади.

Структура роботи містить три основні розділи, підрозділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки та список використаних джерел. Обсяг роботи становить 60 сторінок, включає 3 таблиці та 1 рисунок. Список використаних джерел складається з 57 найменувань.

Ключові слова: війна, туризм, туристична інфраструктура, туристичні потоки, економічні збитки, екологічні наслідки, стратегічні підходи, відновлення, інноваційні рішення, сучасні технології, міжнародне сприйняття, туристична дестинація, нормативно-правова база, місцеві органи влади, післявоєнний період.

ABSTRACT

Nikonov M.V. The Impact of War on the Development of Tourism in Ukraine: Challenges and Prospects for Recovery / Qualification Thesis for the Award of the Master's Degree in Specialty 242 "Tourism". KZVO "Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy" ZOR, Zaporizhzhia, 2024.

The thesis investigates the current issues related to the development of tourism in Ukraine during the war, particularly the impact of military actions on tourism infrastructure and tourist flows. The focus is on the factors influencing the decline in tourist numbers, economic losses, and ecological consequences. The role and importance of the tourism industry during wartime are analyzed, a methodology for studying tourism activity in the context of conflict is developed,

and strategic approaches to the recovery of the industry are outlined. Special attention is given to the impact of the war on Ukraine's perception as a tourist destination on the international stage. Based on the results of the research, innovative solutions are proposed, including the use of modern technologies to support the recovery and development of tourism in the post-war period.

The practical significance of the results lies in their application for the development of tourism after the conflict ends, as well as for improving the regulatory framework in the tourism sector at the local government level.

The structure of the work includes three main chapters, subsections, conclusions to each chapter, general conclusions, and a list of references. The work consists of 52 pages, including 3 tables and 1 figure. The list of references includes 57 sources.

Keywords: war, tourism, tourism infrastructure, tourist flows, economic losses, environmental consequences, strategic approaches, recovery, innovative solutions, modern technologies, international perception, tourist destination, regulatory framework, local government, post-war period.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Теоретичні основи дослідження впливу війни на туристичну діяльність..	8
1.2. Значення туризму для економіки постраждалого регіону в період війни.....	10
1.3. Методика досліджень туристичної діяльності в період воєнної ситуації в країні.....	15
Висновки до першого розділу.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ТУРИСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	20
2.1. Фактори впливу на розвиток або занепад туризму в постраждалому регіоні.....	20
2.2. Аналіз впливу воєнних дій на туристичну індустрію.....	24
2.3. Вплив війни на стан охорони навколишнього середовища.....	29
Висновки до другого розділу.....	35
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	37
3.1. Програмні моделі розвитку туристичного бізнесу у післявоєнний період.....	37
3.2. Застосування нових тенденцій та інновацій для розвитку туристичної індустрії у післявоєнний період.....	40
Висновки до третього розділу.....	43
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність теми. Війна є однією з найсерйозніших сучасних загроз безпеці, відмінною від злочинності та тероризму своїм масштабним впливом на суспільство та тривалими наслідками. Вона стає ключовим культурним маркером, за яким люди розділяють своє життя на три етапи: «до війни», «під час війни» та «після війни». Хоча взаємозв'язок між війною та туризмом досліджено недостатньо, очевидно, що війна негативно позначається не лише на туризмі, але й на економіці та загальному розвитку країни.

Вплив війни на розвиток туризму в Україні є надзвичайно актуальною темою через триваюче повномасштабне вторгнення агресора на сході країни, що спричинило значні втрати для України. Війна завдала серйозного удару економіці, інфраструктурі та соціальній стабільності, зокрема у туристичній сфері. Внаслідок цього різко зменшилась кількість туристів, що відвідують Україну, та доходи до державного бюджету, особливо в постраждалих регіонах. Це зумовлено як проблемами безпеки, так і загальним негативним сприйняттям країни як туристичної дестинації.

Український уряд зосереджує зусилля на розвитку туризму в регіонах, які не зазнали безпосередніх руйнувань, проте вплив війни на туристичну галузь залишається значним. Таким чином, дослідження наслідків війни для туризму є важливим і необхідним.

Метою роботи є аналіз впливу війни на розвиток туризму в постраждалих регіонах України та країні загалом. Дослідження спрямоване на виявлення чинників, що сприяють зниженню туристичних потоків, оцінку збитків туристичній інфраструктурі, а також визначення стратегій для мінімізації негативних наслідків війни та підтримки відновлення галузі.

Завдання роботи:

- дослідити роль і значення туристичної індустрії під час війни;
- розробити методику вивчення туристичної діяльності в умовах війни.

- визначити фактори, що впливають на розвиток або спад туризму у постраждалих регіонах;
- проаналізувати наслідки війни для туристичної індустрії;
- оцінити вплив війни на екологічне середовище;
- запропонувати інноваційні рішення та можливості використання сучасних технологій;

Об'єкт дослідження: вплив війни на туристичну діяльність.

Предметом дослідження: теоретичні та практичні аспекти, пов'язані з аналізом цього впливу на туристичну галузь України, зокрема на основі порівняння показників до та після початку війни. Дослідження також розглядає мотивацію туристів щодо вибору України як дестинації в умовах війни та оцінку її сприйняття на міжнародній арені.

Методи дослідження:

Для досягнення поставленої мети застосовуються такі методи: індукція та дедукція, лонгitudний підхід для аналізу динаміки змін, кількісний і якісний аналіз, методи порівняння та спостереження.

Інформаційну базу дослідження становлять монографії, навчальні посібники, статті у наукових періодичних виданнях, нормативно-правові акти, звіти міжнародних організацій, дані веб-сайтів, статистична інформація світової туристичної організації, Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Запорізькій області.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати досліджень можна використати для розвитку туристичної діяльності у післявоєнний час. Результати можуть використовувати органи місцевого самоврядування для удосконалення нормативно-правової бази та навчальні заклади для вивчення особливостей розвитку туризму України.

Структура і обсяг роботи. Структура магістерської роботи містить вступ, три розділи, підрозділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел. Магістерську роботу викладено на

60 сторінках комп'ютерного набору, вона включає 6 таблиці та 2 рисунок.
Список використаних джерел із 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретичні основи дослідження впливу війни на туристичну діяльність

Дослідження впливу війни на індустрію туризму є важливим напрямом, що має як теоретичне, так і практичне значення. Війни й конфлікти завдають значних економічних, соціальних і культурних втрат, які безпосередньо впливають на туризм, економіку та соціальний розвиток. Усвідомлення цих процесів є критично важливим для розробки стратегій, спрямованих на зменшення негативних наслідків та підтримку відновлення галузі. Туризм як сфера діяльності сприяє створенню нових робочих місць, зростанню ВВП і скороченню рівня бідності. Однак військові дії значно скорочують туристичні потоки, стримують інвестиції, уповільнюють розбудову інфраструктури, що у свою чергу призводить до зменшення зайнятості та економічного зростання як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Одним із ключових аспектів впливу війни на туризм є управління ризиками та кризами. Згідно з цією теорією, військові конфлікти створюють серйозні виклики для туристичної галузі, що вимагає швидкої реакції як від представників індустрії, так і від уряду. Для подолання цих проблем необхідно розробляти та впроваджувати ефективні стратегії управління кризами, які дозволять мінімізувати шкоду для туристичної діяльності.

Крім економічних аспектів, вплив війни на туризм можна розглядати з точки зору соціальної відповідальності. Туризм відіграє важливу роль у підтримці місцевих громад, збереженні довкілля та сприянні миру і стабільності. Однак війна порушує ці принципи, спричиняючи серйозні соціальні та екологічні наслідки.

У короткостроковій перспективі війна має переважно негативний вплив на туристичну індустрію. Проте у довгостроковій перспективі вона може створити умови для розвитку нових напрямів туризму, зокрема військово-історичного чи "темного" туризму. Історичні події, пов'язані з війною, нерідко стають об'єктом зацікавлення туристів. Місця бойових дій можуть перетворитися на туристичні атракції, де відвідувачі вивчають історію та ознайомлюються з військовими пам'ятками [22].

Один із ключових аспектів, що досліджується у контексті впливу війни на туризм, стосується економічної складової. Зокрема, увага зосереджена на економічних збитках, таких як зменшення доходів у туристичній сфері, скорочення робочих місць і руйнування інфраструктури. Водночас цей аспект також включає аналіз шляхів відновлення туристичної галузі після завершення конфлікту. Ефективне відновлення можливе завдяки державній підтримці, спрямованій на розбудову інфраструктури, впровадження маркетингових кампаній і залучення інвестицій у сектор.

Туристична діяльність є однією з найважливіших сфер сучасної економіки, яка займає значне місце у розвитку інфраструктури, збереженні культурних цінностей і наданні робочих місць для великої кількості людей. Вона охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на організацію подорожей і відпочинку, починаючи від екскурсійних програм до розміщення в готелях, харчування та транспортування туристів.

Туристична діяльність визнана важливою складовою економічного та культурного розвитку країн, оскільки вона сприяє економічному зростанню через залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та створення нових робочих місць. Однією з основних характеристик туристичної діяльності є те, що вона має комплексний характер і охоплює безліч різноманітних послуг і галузей, які взаємопов'язані між собою. Туризм є важливою частиною національних економік багатьох країн, сприяючи розвитку таких секторів, як транспорт, готельний бізнес, харчування, культура та багато інших.

Туристична діяльність включає в себе різноманітні види послуг, пов'язаних із задоволенням потреб людей, які подорожують з метою відпочинку, оздоровлення, пізнання нових культур чи інших цілей. Вона базується на різноманітних формах туризму, зокрема, на екологічному, культурному, медичному, спортивному та інших напрямках, що пропонують туристичні агенції, туроператори та інші суб'єкти, що працюють в цій сфері.

Однією з особливостей туристичної діяльності є її значний вплив на різні галузі економіки: транспорт, готельний бізнес, громадське харчування, сфера розваг і дозвілля, а також місцеве виробництво товарів і послуг. Це важливо, оскільки туристична діяльність підтримує цілу низку економічних процесів, створюючи попит на певні послуги та товари, що, в свою чергу, стимулює розвиток інших галузей економіки, таких як сільське господарство, виробництво товарів народного споживання та інші.

Таблиця 1.1

Основні поняття туристичної діяльності

Поняття	Опис
Туризм	Це діяльність, пов'язана з подорожами, відпочинком, культурною та пізнавальною діяльністю людей, які тимчасово перебувають у місцях, відмінних від їх звичайного місця проживання.
Туристична діяльність	Сукупність заходів, пов'язаних із організацією та обслуговуванням подорожей, відпочинку, екскурсій та інших послуг для туристів. Включає транспорт, готельне обслуговування, екскурсії, харчування тощо.
Туристична інфраструктура	Сукупність об'єктів та послуг, які забезпечують потреби туристів, включаючи готелі, ресторани, транспортні засоби, туристичні інформаційні центри, об'єкти культурної спадщини, природні резервати тощо
Туристичні послуги	Послуги, які надаються туристам, зокрема транспортні, екскурсійні, готельні, харчові, медичні та інші послуги, що забезпечують комфорт та безпеку під час подорожі.
Туристичні ресурси	Природні, культурні та інші ресурси, що використовуються для організації туристичних послуг. Це можуть бути природні ландшафти, історичні пам'ятки, культурні об'єкти, унікальні екосистеми та багато інших.
Туристична галузь	Галузь економіки, що включає всі підприємства, організації та установи, які надають послуги туристам. Вона включає готельний бізнес, транспорт, екскурсії, ресторанний бізнес та інші елементи.
Екологічний туризм	Вид туризму, спрямований на ознайомлення з природними об'єктами та екосистемами, з акцентом на збереження природи та сталий розвиток.

Культурний туризм	Вид туризму, що передбачає знайомство з культурними та історичними пам'ятками, традиціями, мистецтвом, кухнею тощо.
Приграничний туризм	Вид туризму, який включає поїздки в прикордонні зони, де туристи можуть ознайомитися з культурою та природними особливостями суміжних країн.
Масовий туризм	Туризм, орієнтований на великі потоки туристів, що відвідують популярні місця відпочинку. Його особливістю є високий рівень організації та інтенсивність відвідувань.
Індивідуальний туризм	Туризм, що включає індивідуальні подорожі, організовані або безпосередньо туристом, без участі туроператорів.

Існує кілька основних видів туризму, кожен з яких має свої особливості та впливає на розвиток окремих регіонів.

Перший вид — це внутрішній туризм, при якому громадяни країни подорожують у межах своєї держави. Внутрішній туризм не тільки сприяє розвитку економіки національного рівня, але й допомагає зберігати та розвивати національні традиції, культуру і природу. Він також допомагає рівномірно розподіляти туристичні потоки по різних регіонах країни, що дозволяє рівномірно розвивати менш розвинуті території.

Другий вид — це міжнародний туризм, який включає подорожі громадян однієї країни в інші держави. Міжнародний туризм відіграє важливу роль у розвитку світової економіки, оскільки він сприяє залученню іноземних інвестицій, підвищенню валютних надходжень і розвитку співпраці між країнами. Міжнародний туризм також є важливим джерелом фінансових надходжень для держави, особливо для країн, що мають значний туристичний потенціал. Це може бути культурний туризм, екологічний туризм, медичний туризм, гастрономічний туризм і багато інших напрямів, які залучають туристів з різних країн світу.

Екологічний туризм — це напрямок, який орієнтується на збереження природних ресурсів і вивчення екосистем. Він є дуже популярним серед туристів, які бажають відпочивати в гармонії з природою, не завдаючи шкоди довкіллю. Культурний туризм передбачає відвідування історичних місць, культурних пам'яток, музеїв, а також участь у різноманітних культурних заходах. Цей вид туризму дозволяє туристам не тільки відпочивати, але й

знайомитися з історією та культурою інших народів. Медичний туризм охоплює подорожі для оздоровлення, лікування та реабілітації.

В останні десятиліття медичний туризм значно зріс через розвиток сучасних медичних технологій та високої якості медичних послуг у деяких країнах, таких як Індія, Таїланд і Туреччина. Пригодницький туризм привертає туристів, які шукають нові емоції та враження через активні види спорту, такі як альпінізм, дайвінг, скелелазіння, рафтинг, сноубординг тощо. Цей вид туризму здобуває популярність серед молоді та людей, які прагнуть активно провести свій час у природному середовищі.

Туризм має великий економічний вплив на держави, оскільки є джерелом значних фінансових надходжень. Він сприяє розвитку багатьох галузей економіки, зокрема транспорту, готельного бізнесу, громадського харчування, сфери розваг і дозвілля. Транспортний сектор — забезпечення перевезення туристів з місця на місце є важливою складовою туристичної діяльності.

Авіап перевезення, автобусні та залізничні перевезення є основними видами транспорту для туристів, і їх розвиток безпосередньо залежить від попиту на туристичні послуги. Готельний бізнес та інші засоби розміщення — розбудова готелів, кемпінгів, апартаментів, хостелів є важливою частиною туристичної інфраструктури.

Це створює робочі місця, стимулює будівництво та розвиток нових об'єктів інфраструктури, що сприяє розвитку місцевих економік. Громадське харчування — ресторани, кафе, бари, заклади швидкого харчування обслуговують туристів, що є важливим джерелом доходу для місцевих підприємців.

Гастрономічний туризм також набирає популярності, оскільки туристи часто подорожують, щоб скуштувати місцеві страви. Туристичні агентства та туроператори — ці компанії організовують тури, розробляють маршрути, надають послуги з бронювання, допомагають туристам у вирішенні питань щодо віз, страхування та організації подорожей.

Місцеве виробництво та ремесла — туризм стимулює розвиток місцевого виробництва товарів, сувенірів, а також підтримує традиційні ремесла та культуру місцевих народів.

Незважаючи на всі переваги, туристична діяльність стикається з численними проблемами та викликами, які потребують ефективного управління та рішень на рівні урядів та бізнесу. Перевантаження популярних напрямків — великі потоки туристів до визначених місць можуть призвести до перевантаження інфраструктури, зниження якості послуг та забруднення навколишнього середовища. Тому важливо впроваджувати стратегії сталого розвитку, які сприяють збереженню природи і забезпеченню високої якості послуг.

Екологічні проблеми — туризм може негативно впливати на природні ресурси, зокрема на екосистеми, прибережні зони, гори, флору та фауну. Важливо впроваджувати стратегії сталого розвитку, які зменшують негативний вплив на природу.

Безпека туристів — питання безпеки є важливим аспектом туристичної діяльності. Це стосується як фізичної безпеки під час подорожей, так і забезпечення охорони здоров'я, а також забезпечення громадського порядку. Крім того, існує необхідність у розвитку законодавчої та регуляторної бази для того, щоб забезпечити належний рівень захисту туристів, як від негативних наслідків природних катастроф, так і від кримінальних проявів.

Іншим важливим елементом є соціально-психологічний аспект, який аналізує, як війна змінює ставлення туристів до певних місць. Конфлікти зазвичай спричиняють формування негативного іміджу DESTINATION і виникнення стереотипів, що можуть знижувати привабливість країни. Для подолання таких наслідків необхідно працювати над покращенням репутації DESTINATION та зміцненням позитивного іміджу після війни.

Політичний аспект охоплює аналіз впливу політичної ситуації на туристичну галузь. Він включає вивчення наслідків політичної нестабільності, зусиль із врегулювання конфліктів і впливу державної

політики на стан туристичного сектора. Також цей аспект допомагає оцінити ефективність політичних заходів, спрямованих на підтримку відновлення галузі у постраждалих регіонах [23, 25].

У теоретичному контексті основою для аналізу виступає концепція розвитку туризму, яка підкреслює зв'язок між економічним, соціальним і культурним розвитком через туристичну діяльність. Військові конфлікти, проте, здатні суттєво зменшити потік туристів, зупинити інвестиції та гальмувати розвиток інфраструктури, що веде до економічних втрат і зменшення кількості робочих місць [24].

Теорія ризиків і кризового менеджменту акцентує на необхідності своєчасного реагування на виклики, що виникають у туристичній індустрії під час конфліктів. Вона підкреслює важливість розробки антикризових стратегій, а також залучення міжнародної підтримки для відновлення туристичних об'єктів і інфраструктури, пошкоджених унаслідок війни.

Також значущою є теорія соціальної відповідальності, яка визначає роль туристичної індустрії у сприянні миру, сталому розвитку, захисту довкілля та підтримці місцевих громад. Ця концепція є важливим орієнтиром для створення стратегій, які забезпечують стійкість галузі в умовах кризи та після її завершення.

Дослідження впливу війни на розвиток туризму в Україні дозволяє оцінити взаємозв'язок між економічними, соціальними та політичними факторами, що формують стан галузі. Воно сприяє розробці заходів, спрямованих на підтримку відновлення туристичного сектору, та формує підґрунтя для забезпечення його стійкого розвитку в довгостроковій перспективі.

Основні фактори, що визначають вплив військової агресії на туристичну діяльність у постраждалих регіонах, представлені на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Основні фактори впливу військової агресії на туристичну діяльність в постраждалих регіонах України

— Пам'ятки: руйнування або пошкодження історичних, культурних пам'яток і природних заповідників зменшує привабливість регіонів для туристів. Відновлення інфраструктури та пам'яток є важливим кроком у відновленні туризму в Україні;

— Політична стабільність: політична нестабільність спричиняє побоювання щодо безпеки та стабільності регіонів, що негативно впливає на кількість туристів;

— Економічні умови: високий рівень безробіття та низький рівень доходів ускладнюють інвестиції в індустрію туризму, а також пропозицію високоякісних послуг для туристів;

— Маркетинг і промоція: відсутність ефективних маркетингових кампаній для просування туристичних напрямків в Україні зменшує кількість іноземних туристів;

— Сезонність: періодичний характер попиту на туризм (пік літа) ускладнює залучення туристів, особливо в умовах конфлікту, що позначається на відвідуваності регіонів;

— Якість туристичних послуг: зниження якості послуг, зокрема через закриття готелів та туристичних підприємств, що призводить до додаткових труднощів у залученні відвідувачів;

— Проблеми безпеки: постійна загроза безпеки в регіонах, що переживають військовий конфлікт, змушує туристів відмовлятися від поїздок. Проблеми безпеки потребують першочергового вирішення для відновлення туристичного потоку [30].

Ці фактори значно уповільнюють розвиток туризму як в постраждалих регіонах, так і в країні в цілому. Вирішення цих проблем є критичним для відновлення та зростання індустрії. Важливими напрямками є забезпечення безпеки для туристів, відновлення інфраструктури, покращення якості послуг, а також посилення маркетингових і рекламних кампаній. Інвестиції в туризм не тільки сприятимуть економічному розвитку, але й допоможуть сприяти культурному обміну та миру через взаєморозуміння між громадами [31].

1.2. Значення туризму для економіки постраждалого регіону в період війни

Сьогодні Україна перебуває у центрі уваги світової спільноти, зокрема політичних, економічних та європейських ринків, через значні зміни в політичній, економічній та військовій сферах. Ці трансформації суттєво впливають на економічний розвиток країни та формування політики щодо співпраці як із найближчими сусідами, так і з державами далекого зарубіжжя, включаючи й сферу туризму.

Туристична галузь є однією з ключових складових економіки кожного регіону України. Вона генерує значну економічну активність та забезпечує численні робочі місця. До початку повномасштабного вторгнення країни-агресора, Україна приваблювала дедалі більше туристів як із внутрішнього ринку, так і з-за кордону, що сприяло економічному зростанню країни.

Туристичний сектор забезпечував близько 7% ВВП та створював понад 1,5 мільйона робочих місць. Крім того, галузь була важливим джерелом надходжень іноземної валюти: у 2019 році дохід від туризму становив близько 5,5 мільярда доларів США [5].

Регіони, які зазнали найбільших руйнувань від війни, були сильно залежні від туристичної діяльності, і ця залежність залишатиметься важливою і в майбутньому. Туризм грає ключову роль у розвитку місцевої економіки, сприяючи вдосконаленню інфраструктури. Кожен регіон України має своєрідну культурну спадщину, історичні пам'ятки, природні пейзажі та рекреаційні ресурси, а також багатий гастрономічний спектр, що привертає туристів з різних куточків світу.

Проте війна завдала серйозного удару туристичній індустрії. Збройний конфлікт призвів до суттєвого скорочення туристичних потоків, зниження зайнятості та спаду економічної активності. У багатьох регіонах туристична інфраструктура була пошкоджена, що ще більше ускладнило ситуацію.

Для відновлення туристичної галузі необхідно детально вивчити вплив військових дій на цей сектор у постраждалих регіонах. Це дозволить розробити ефективні стратегії, що сприятимуть зменшенню негативних наслідків війни та підтримають відновлення й розвиток туризму [18, 20].

Роль туристичної індустрії в економічному розвитку країни потребує переосмислення в умовах глобалізації. Цей сектор формує динамічне середовище, що піддається впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Особливо важливий цей вплив у періоди економічних, політичних та військових трансформацій. Останні дев'ять років України стали періодом таких змін, які серйозно вплинули на економіку, зокрема на туризм.

Зовнішні чинники, зокрема погіршення безпекової ситуації через збройний конфлікт, мають вагоме значення для розвитку туризму. Водночас внутрішні фактори, такі як інвестиційний клімат, інфляція національної валюти, коливання валютних курсів, економічна криза та соціальні й релігійні суперечності, також суттєво впливають на розвиток цієї галузі. У

таких умовах розвиток туризму в значній мірі залежить від поточної ситуації в країні та здатності адаптуватися до нових викликів.

Попри складні обставини, туристична діяльність в Україні триває навіть у період війни. Галузь шукає нові напрями розвитку, серед яких особливої популярності набувають темний туризм і військовий туризм. До недавнього часу ці види туризму в Україні були малорозвиненими, однак зараз вони стають перспективними й економічно вигідними. Зростання інтересу до України з боку іноземних відвідувачів сприяє розвитку цих напрямів, перетворюючи їх на значущий фактор економічної підтримки туристичної сфери навіть у складних умовах.

Туристична діяльність у воєнний час у певних регіонах країни може бути надзвичайно небезпечною та викликати серйозні занепокоєння. Забезпечення безпеки туристів є пріоритетом, тому важливо дотримуватися низки правил і рекомендацій [11].

Основні принципи безпеки, яких варто дотримуватися під час подорожей у період війни:

- Дослідження пункту призначення. Перед подорожжю ретельно вивчіть регіон, який ви плануєте відвідати. Ознайомтеся з актуальною ситуацією, зокрема конфліктами, що тривають, і потенційними ризиками, пов'язаними з перебуванням на цій території.

- Реєстрація в посольстві. Для іноземних громадян важливо зареєструватися у своєму посольстві або консульстві. Це дозволить уряду забезпечити допомогу в разі надзвичайної ситуації.

- Моніторинг новин. Будьте в курсі останніх подій у регіоні. Слідкування за новинами дозволить своєчасно коригувати ваші плани подорожей і діяти оперативно у разі загострення ситуації.

- Уникнення зон високого ризику. Утримуйтеся від відвідування військових об'єктів, урядових установ та інших потенційних цілей, які можуть бути підвищено вразливими до атак.

— Дотримання місцевих звичаїв. Одягайтеся скромно, відповідно до традицій регіону, і уникайте поведінки, яка може бути сприйнята як неповага.

— Використання надійного транспорту та житла. Подорожуйте лише перевіреними транспортними засобами та обирайте безпечні варіанти розміщення. Уникайте подорожей у нічний час або поодиночі.

— План дій у надзвичайній ситуації. Завжди майте запасний план, що включає евакуаційні маршрути, місцезнаходження найближчих посольств і контактні дані для екстрених випадків [19, 21].

Подорож у період війни завжди несе певний рівень ризику. Однак дотримання зазначених рекомендацій допоможе туристам мінімізувати ці ризики та забезпечити свою безпеку. Знання актуальної інформації про пункт призначення, уникнення зон небезпеки, дотримання місцевих правил, вибір перевіреного транспорту та планування дій на випадок надзвичайної ситуації є ключовими кроками для безпечних подорожей навіть у складних умовах [12, 13].

Туризм в Україні має важливе значення для економічного розвитку, особливо в тих регіонах, які постраждали від війни. Попри значні негативні наслідки військових конфліктів для туристичної індустрії, саме ця галузь може стати важливим рушієм відновлення економіки пошкоджених територій.

Соціально-економічні фактори, що відіграють ключову роль у розвитку туризму та економіки постраждалих регіонів, включають кілька аспектів. Туризм здатний створювати нові робочі місця в різних сферах, таких як готельний бізнес, транспорт, роздрібна торгівля та послуги, що дозволяє зменшити негативний вплив війни і забезпечити доходи для місцевого населення. Це сприяє не лише економічній стабільності, але й покращенню рівня життя мешканців.

Зростання туристичних потоків також позитивно позначається на доходах місцевої економіки, підтримуючи малий і середній бізнес, що є

важливим для відновлення після конфлікту. Крім того, туризм може стати джерелом іноземної валюти, що стабілізує економічну ситуацію в регіоні, сприяє зміцненню місцевої валюти та поповнює державний бюджет.

Завдяки туризму можна диверсифікувати економіку, особливо якщо регіон раніше був орієнтований на одностороннє виробництво чи сільське господарство. Галузь туризму допомагає створити нові джерела доходу, що робить економіку більш стійкою до зовнішніх викликів. Крім того, розвиток туристичної інфраструктури стимулює модернізацію транспортної, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що покращує умови життя для місцевих жителів і робить регіон більш привабливим для інвесторів.

Також, туризм може сприяти мирному процесу, допомагаючи стабілізувати ситуацію в регіоні. Він відновлює відчуття нормальності, а також може позитивно вплинути на репутацію місця, зробивши його безпечним і привабливим для відвідувачів. Не менш важливим є збереження культурної спадщини, адже туризм стимулює збереження історичних пам'яток, місцевих традицій і культури, що додає регіону унікальності.

Зростання туристичного сектору, теж, позитивно позначається на іміджі постраждалих регіонів на міжнародній арені, сприяючи залученню інвестицій, розвитку економіки та зміцненню дипломатичних зв'язків з іншими країнами.

Загалом, туристична індустрія здатна стати рушійною силою відновлення економіки та соціального життя у зруйнованих війною регіонах. Вона створює робочі місця, забезпечує збільшення доходів, диверсифікує економіку, сприяє модернізації інфраструктури та збереженню культурної спадщини. Інвестуючи в туризм, постраждалі території можуть почати процес відновлення й побудувати стабільне та процвітаюче майбутнє.

1.3. Методика досліджень туристичної діяльності в період воєнної ситуації в країні

Вивчення поточного стану туризму в Україні ґрунтується на комплексному підході, який включає різні методи дослідження, такі як статистичний, аналітичний, порівняльний та інші. Аналіз туристичної діяльності під час війни вимагає ретельного і всебічного підходу, використовуючи як кількісні, так і якісні методи для забезпечення повного розуміння впливу військових дій на галузь.

Основні складові методології аналізу туристичної діяльності під час війни включають збір даних, застосування кількісного та якісного аналізу, а також методи спостереження, індукції, дедукції і лонгitudного підходу для оцінки змін, що відбуваються у туристичному секторі внаслідок війни.

Збір даних є першим етапом дослідження, і для цього використовуються різні джерела, такі як офіційна статистика, звіти туристичної індустрії, новини та соціологічні дослідження, проведені, наприклад, Центром Разумкова. В умовах воєнного стану, коли доступ до інформації обмежений, частину даних можна отримати через офіційні ресурси, такі як вебсайт Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ).

Основною метою дослідження є оцінка впливу війни на туризм із точки зору кількісних і якісних характеристик. Кількісні показники включають зміни в кількості туристів, витратах на подорожі, чисельності працівників у галузі та частці туризму у ВВП країни [31]. Кількісні методи допомагають оцінити, як війна змінила туристичну активність за такими параметрами, як кількість відвідувачів, тривалість перебування та витрати на туризм. Для цього використовуються статистичні методи, які порівнюють туристичну активність до війни, під час її перебігу та можливі зміни в післявоєнний період.

Якісний аналіз дозволяє глибше зрозуміти вплив війни на туризм. Він включає інтерв'ю з туристами, опитування місцевих мешканців та

працівників туристичного сектору, що допомагає оцінити емоційний і психологічний вплив війни. Також аналізуються аспекти, як стан туристичної інфраструктури, якість послуг, рівень безпеки та інші важливі фактори.

Методи аналізу, теж, доповнюються візуалізацією даних, такими як графіки та діаграми, що допомагають продемонструвати основні результати дослідження. Вони не тільки ілюструють ключові висновки, але й дозволяють виявляти прогалини в інформації та формулювати нові дослідницькі питання для подальших робіт [13].

Метод порівняння включає аналіз інформації з різних регіонів або часових періодів для виявлення тенденцій та закономірностей. У рамках вивчення впливу війни на туризм цей підхід дозволяє досліджувати зміни в поведінці туристів і галузеві тренди, порівнюючи регіони, які постраждали від конфлікту, з тими, які його уникнули. Крім того, він охоплює аналіз даних до та після конфлікту, що дозволяє виявити зміни в туристичних моделях. Цей метод дає змогу ідентифікувати спільні риси та унікальні особливості впливу війни на туризм у різних умовах.

Метод спостереження орієнтований на збір даних через прямі спостереження, інтерв'ю або опитування осіб, які відчули вплив війни на туризм. Він дозволяє зрозуміти емоційні та психологічні наслідки конфлікту для туристів і місцевого населення, а також виявити зміни у звичках, таких як скасування запланованих поїздок або пристосування до нових умов подорожей. Цей метод допомагає глибше дослідити, як конфлікт впливає на конкретні сегменти туристичної індустрії, такі як готельно-ресторанний бізнес, а також сприяє вивченню нових видів туризму, які виникають у кризових умовах.

Поєднання порівняльного методу та методу спостереження забезпечує цілісний підхід до аналізу впливу війни на туризм. Порівнюючи дані між різними регіонами або періодами та використовуючи безпосередню інформацію, зібрану через спостереження й інтерв'ю, можна визначити

ключові закономірності впливу війни на галузь і розробити стратегії для зменшення її негативних наслідків.

Методи індукції та дедукції також були важливими для дослідження впливу війни на туристичну сферу. Індукція полягає у формулюванні висновків на основі конкретних даних, тоді як дедукція базується на перевірці загальних принципів через аналіз конкретних прикладів.

Індуктивний метод використовували для вивчення змін у поведінці туристів, зокрема змін у моделях подорожей і скасування поїздок. Наприклад, аналіз статистичних даних про кількість туристів і рівень заповнюваності готелів до і після впровадження воєнного стану в Україні дав змогу оцінити вплив конфлікту на туристичну галузь у постраждалих регіонах [36].

Дедуктивний підхід застосовували для перевірки гіпотез та загальних тверджень. Зокрема, дослідники перевіряли припущення, що війна та нестабільність мають негативний вплив на туризм, через аналіз поведінки туристів у контексті конкретного конфлікту. Це дозволяло підтвердити або спростувати гіпотезу, базуючись на зібраних даних.

Індукція та дедукція є важливими інструментами у дослідженні впливу війни на туризм. Їх використання дозволяє отримати комплексне уявлення про фактори, які зумовлюють зміни у поведінці туристів під час конфліктів, і розкрити складну природу цих змін.

Лонгітюдний підхід є важливим для дослідження впливу війни на туризм у часовій перспективі, охоплюючи періоди до війни, під час її перебігу та після завершення. Такий аналіз дозволяє простежити зміни в туристичних моделях і визначити фактори, що спричинили ці зміни.

Економічний вплив війни на туризм оцінюється через аналіз втрат галузі, зокрема зниження доходів і скорочення робочих місць. Окремо досліджується вплив конфлікту на імідж країни, що дозволяє зрозуміти, як війна змінює сприйняття держави та її туристичний образ у світі.

Соціальні наслідки війни для туризму охоплюють вплив на місцевих жителів і туристів, включаючи аспекти безпеки та комфорту. Ці фактори відіграють ключову роль у формуванні ставлення до відвідування країни під час конфлікту та після його завершення.

Для дослідження туризму під час війни важливим є міждисциплінарний підхід, який поєднує знання з різних сфер, таких як економіка, соціологія, психологія, політологія та туризм. Цей підхід сприяє всебічному аналізу складного впливу війни на галузь [34].

Поєднання кількісних і якісних методів у змішаному підході дозволяє глибше вивчити наслідки конфлікту. Кількісні методи застосовуються для оцінки економічного впливу війни, наприклад, через аналіз статистичних даних про прибутки галузі. Якісні методи, такі як інтерв'ю та опитування, дають змогу зрозуміти емоційні та психологічні аспекти змін у поведінці туристів і місцевих жителів.

Вторинні джерела даних, як-от урядові звіти, галузева статистика та медіа-ресурси, допомагають зрозуміти ширший економічний і політичний контекст, у якому функціонує туристична індустрія. Вони доповнюють первинні дані, зібрані через інші методи.

Тематичні дослідження регіонів або міст України, які найбільше постраждали від війни, дозволяють здійснити глибокий аналіз впливу конфлікту на туризм у конкретних умовах. Це сприяє визначенню шляхів відновлення галузі та виявленню унікальних викликів і можливостей у постраждалих регіонах.

Дослідження, розпочаті з аналізу літератури про вплив конфліктів на туризм у інших регіонах світу, забезпечують міцну теоретичну основу для формулювання ключових питань. Це дозволяє врахувати глобальний досвід у контексті українського туризму [36].

Комплексний науково-методологічний підхід до вивчення впливу війни на туризм ґрунтується на довгостроковому та міждисциплінарному підході, що враховує етичні принципи. Такий підхід дозволяє розробляти стратегії

для зменшення негативних наслідків конфлікту для туристичної індустрії, досліджуючи взаємозв'язки між війною, політикою, економікою та соціальними факторами. Наприклад, можна проаналізувати, як війна впливає на зміни в державній політиці, на якість життя населення та на економічну стабільність країни.

Таким чином, методики вивчення туристичної галузі під час війни повинні бути суворими, всеосяжними та етично чутливими. Використання поєднання кількісних і якісних підходів забезпечує комплексне розуміння наслідків війни для туризму, дозволяючи формулювати дієві стратегії для відновлення та подальшого розвитку галузі.

Висновки до першого розділу

У першому розділі було розглянуто теоретичні та методичні основи дослідження впливу війни на туристичну діяльність. Виявлено, що війна суттєво змінює структуру та динаміку туристичних потоків, що викликає значні економічні та соціальні наслідки. Зокрема, в умовах воєнного конфлікту спостерігається значне зниження попиту на туристичні послуги, руйнування інфраструктури та зменшення інвестицій у туристичну галузь, що негативно позначається на економіці постраждалих регіонів. Однак, попри ці виклики, туризм може відігравати важливу роль у відновленні економіки регіонів, оскільки може створювати нові робочі місця, генерувати доходи та сприяти культурному обміну і взаєморозумінню.

Методика дослідження туристичної діяльності в умовах воєнної ситуації дозволяє об'єктивно оцінювати зміни в галузі, зокрема з огляду на наявність кризових явищ та складних умов для ведення бізнесу. Важливою є адаптація дослідницьких методів до умов постійних змін і нестабільності, що вимагає гнучкого підходу та врахування специфічних факторів, які виникають у післявоєнний період.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ТУРИСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Фактори впливу на розвиток або занепад туризму в постраждалому регіоні

Туристична галузь на світовій арені зазнала значних економічних втрат через пандемію COVID-19 та впровадження Всесвітньою організацією охорони здоров'я епідеміологічних заходів, які тривали з 2019 року. Туризм став однією з найбільш постраждалих сфер, переживаючи серйозну економічну кризу. З часом ситуація почала поліпшуватись, і вже на початку 2022 року туристичні компанії відновили свою діяльність, оскільки попит на подорожі в літній та весняний періоди почав зростати.

У світі, включно з Україною, відбулося суттєве зростання туристичних потоків порівняно з низькими показниками 2021 року. Втім, ці позитивні зміни поки не дозволили компенсувати збитки, завдані пандемією COVID-19. Зокрема, кількість туристів у Європі залишалася на 36% нижчою, а в Америці — на 40% меншою порівняно з докризовим рівнем 2019 року [1].

Додатковим викликом для туристичної індустрії стало вторгнення Росії в Україну, яке посилює економічну нестабільність, підірвало довіру до безпеки подорожей у Європі та ускладнило інвестиційні перспективи. У 2021 році Україна демонструвала позитивні тенденції, зокрема зростання кількості туристів до 3 мільйонів осіб [2]. Проте на початку 2022 року через загострення ситуації в Україні багато бронювань було скасовано, що поставило українську туристичну сферу в найскладніше становище за весь час її існування [3].

Військовий конфлікт і його наслідки мають глибокий і тривалий вплив на туристичний сектор у постраждалих регіонах. Серед ключових проблем — зниження потоку туристів, втрата робочих місць, закриття підприємств і

руйнування інфраструктури, що негативно позначається на економіці країни. Одним із головних факторів цього спаду є занепокоєння щодо безпеки, обмеження на подорожі та пошкодження об'єктів інфраструктури. Ці обставини відлякують потенційних туристів, що призводить до скорочення міжнародних візитів як у постраждалих регіонах, так і по всій країні [27].

Під час воєнного стану посилені заходи безпеки та обмеження на пересування ускладнюють роботу туристичних об'єктів і зменшують можливості для подорожей. У регіонах, які зазнали найбільших руйнувань, туристичні об'єкти часто або закриті, або працюють частково через пошкодження інфраструктури та ризики для безпеки [28].

Внутрішній туризм в Україні за умов війни має свої особливості. Наприклад, подорожі здійснюються переважно в відносно безпечних регіонах — у центральних і західних областях. Туристичні компанії враховують обмеження на пересування, комендантську годину (зазвичай з 23:00 до 5:00), а також необхідність забезпечення безпеки туристів, зокрема наявність укриттів чи бомбосховищ на маршрутах. Планування екскурсій і подорожей також передбачає врахування можливості евакуації у разі небезпеки.

Кожен регіон України має специфічні умови для туристичної діяльності в умовах воєнного стану, які визначаються рівнем впливу військових дій і запровадженими обмеженнями. Ці аспекти потребують ретельного аналізу та врахування для забезпечення стабільності туристичної галузі в таких складних умовах (табл. 2.1).

**Особливості організації відпочинку та функціонування туристичних
об'єктів в різних областях України**

Область	Особливості
Київ, Київська, Черкаська, Полтавська, Волинська області	Заборонено відвідувати зелені зони та лісові масиви за межами населених пунктів. Відпочинок біля водойм дозволений лише на територіях, затверджених військовою адміністрацією.
Львівська область	Відвідування лісів дозволене, але пересування транспортними засобами (за винятком транзитних шляхів чи велосипедів) заборонено. Відпочинок біля водойм дозволений у визначених військовою адміністрацією місцях.
Закарпатська область	Дозволено відвідувати ліси, крім окремих зон Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного парку. Заборонено польоти одномоторними літаками.
Івано-Франківська область	Дозволено відвідувати ліси та гори. Заборонено пересування джипами, квадроциклами, баггі та мотоциклами, включно з курортом Буковель.
Тернопільська область	Відвідування лісів дозволено, однак заборонено розпалювати багаття. Туристичні об'єкти працюють у звичному режимі.
Вінницька область	Відвідування лісів заборонено. Туристична діяльність біля водойм дозволена, за винятком зон поблизу інфраструктурних об'єктів.
Рівненська область	Дозволено відвідувати ліси та збирати гриби й ягоди, окрім північних територій регіону.
Житомирська область	Відвідування лісів, а також збір грибів і ягід дозволений, крім зон у радіусі 20 км від кордону з Білоруссю. Заклади культури, що мають укриття, можуть функціонувати.
Хмельницька область	Відвідування лісів можливе за умови дотримання певних обмежень. Туристичні об'єкти працюють у звичному режимі.
Чернівецька область	Відвідування лісів дозволено. Туристичні об'єкти функціонують без змін.
Миколаївська область	Відвідування лісових урочищ, визначених військовою адміністрацією, дозволено з обмеженнями.

Особливу увагу необхідно приділяти маркетинговим стратегіям, політичним втручанням та розвитку інфраструктури для відновлення та підтримки туристичної індустрії в регіонах, що постраждали від військової агресії. Такі дослідження надають важливу інформацію про потенційні стратегії для пом'якшення негативних наслідків конфлікту на туризм. Вплив війни на цю індустрію може бути суттєвим, призводячи до значного зниження кількості туристів, доходів, втрати робочих місць у постраждалих

регіонах, економічних труднощів для місцевого бізнесу та серйозних руйнувань туристичної інфраструктури (зокрема, доріг та транспортних засобів, що ускладнюють доступ туристів до певних регіонів і подорожі ними), а також пошкоджень пам'яток архітектури, природних рекреаційних ресурсів тощо.

2.2. Аналіз впливу воєнних дій на туристичну індустрію

Поточний стан туристичної галузі в регіонах України, що постраждали від війни, відзначається значним скороченням кількості туристів і доходів після початку повномасштабного вторгнення агресора. Найбільший негативний вплив спостерігається у східних областях, які зазнали найсерйозніших втрат. Зменшення потоку туристів призвело до закриття багатьох готелів та інших об'єктів інфраструктури, а також до істотного скорочення обсягів їхньої діяльності. Це, своєю чергою, викликало втрату робочих місць і створило серйозні економічні труднощі для місцевого населення.

Варто зауважити, що труднощі туристичного сектора України почалися ще у 2014 році після окупації Криму. До цього півострів був одним із найпопулярніших напрямків як для українців, так і для іноземців. За даними Державної служби статистики України, кількість міжнародних туристів, які приїжджали до країни, знизилася з 14,2 мільйона у 2013 році до 9,9 мільйона у 2016 році, що становить спад на 30%. Відповідно, дохід галузі впав на 33% – з 1,8 мільярда доларів у 2013 році до 1,2 мільярда доларів у 2016 році.

Попри це, у 2019 році спостерігалось часткове відновлення. Кількість міжнародних туристів досягла 13,4 мільйона, а доходи галузі зросли до 2,6 мільярда доларів. Однак із початком пандемії COVID-19 у 2020 році ситуація знову погіршилася – коронавірус завдав сильного удару по туристичній індустрії в Україні та світі загалом [7].

У 2022 році туристичні потоки до Києва, столиці України, суттєво скоротилися. Якщо в попередні роки спостерігалось стабільне зростання кількості як іноземних, так і внутрішніх туристів, то в першій половині 2022 року, через військову агресію росії, кількість іноземних відвідувачів зменшилася втричі. У першій половині 2021 року Київ прийняв приблизно 300 тисяч іноземних туристів, тоді як у 2022 році за цей же період їх було лише 98 тисяч. Основними країнами, з яких прибували туристи, залишалися Туреччина, США, Ізраїль, Польща, Німеччина, Індія, Азербайджан, Франція та Італія, на які припадало близько 60% усіх іноземних гостей столиці.

Скорочення туристичних потоків спричинило значне зменшення доходів місцевих бюджетів. У першому півріччі 2021 року сума туристичного збору в Києві становила 76 мільйонів гривень, але за аналогічний період 2022 року вона впала до 24,1 мільйона гривень. На вересень 2022 року туристичний збір у столиці сягнув лише 30,5 мільйона гривень, що значно менше у порівнянні з попередніми роками [4].

Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму, у 2022 році туристична галузь України зазнала істотного скорочення фінансових надходжень до державного бюджету через воєнні дії. Зокрема, податкові надходження від туристичного бізнесу становили 1 мільярд 551 мільйон 182 тисячі гривень, що на 31% менше, ніж у 2021 році, коли сума становила 2 мільярди 231 мільйон 860 тисяч гривень. Загальна кількість платників податків у галузі зменшилася на 17%.

У 2022 році податкові надходження від туристичної діяльності значно знизилися майже у всіх категоріях. Виняток становили об'єкти, що належать до альтернативних засобів тимчасового розміщення, кількість яких збільшилася на 45,9%. Для інших елементів туристичної інфраструктури відбулося скорочення показників у межах від 26,7% до 57% порівняно з 2021 роком [10] (табл. 2.2.).

Надходження податків від туристичної галузі в Україні за 2022 р.

Об'єкти оподаткування*	Надходження податків за 2022 р., тис. грн	Надходження податків в 2022 р. порівняно з 2021р., %
Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	898 381,44	-30,3
Діяльність туристичних агентств	204 795,22	-26,7
Діяльність туристичних операторів	167 858,10	-35,2
Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	141 162,01	-58
Діяльність інших засобів тимчасового розміщування	137 394,00	+45,9

У 2022 році основну частину податкових надходжень від туристичної галузі забезпечили готелі та інші заклади тимчасового розміщення, які сплатили до бюджету 898 млн грн. Це на 30% менше порівняно з 2021 роком, коли цей показник становив 1 млрд 288 млн грн. Водночас, надходження від діяльності гуртожитків і пансіонатів, що використовувалися для розміщення людей, які втратили житло через війну, зросли на 46%.

Натомість податкові надходження від дитячих таборів відпочинку, туристичних баз і кемпінгів зазнали значного скорочення — на 57%. У 2022 році вони становили лише 141 млн грн, порівняно з 328 млн грн у 2021 році. Податки, сплачені туроператорами, також зменшилися на 35% і склали 167 млн 858 тис. грн, у той час як у 2021 році цей показник становив 259 млн 5 тис. грн. Туристичні агентства перерахували до бюджету 204 млн 795 тис. грн, що на 27% менше, ніж попереднього року, коли було отримано 279 млн 265 тис. грн.

Позитивна динаміка в надходженнях спостерігалася у деяких регіонах України. Зокрема, у Львівській області податкові надходження зросли з 215 млн грн у 2021 році до 273 млн грн у 2022 році. У Київській області зафіксовано збільшення з 125 млн грн до 164 млн грн, а в Івано-Франківській області — з 131 млн грн до 159 млн грн. Водночас, у Києві та Одеській

області показники впали. Так, у Києві податкові надходження скоротилися на 46%, а в Одесі — на 58%.

За словами голови Державного агентства розвитку туризму Мар'яни Олеськів, туристична галузь України продовжує функціонувати навіть у складних умовах, однак потребує підтримки населення. Вона наголосила, що сплата податків є важливою для забезпечення економіки країни, оскільки значна частина бюджетних коштів спрямовується на оборону, допомогу Збройним Силам України та підтримку армії.

У період воєнного стану у 2022 році надходження від туристичного збору склали 178 млн 948 тис. грн. Це на 24% менше, ніж у 2021 році, коли було зібрано 235 млн 461 тис. грн [10]. Детальні дані наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Туристичний збір в 14 областях України за 2022 рік, які перебували, або перебувають в зоні бойових дій та тимчасово окуповані

Область, місто	Туристичний збір за 2022 р., грн	Зменшення надходження від туристичного збору в 2022 р. порівняно з 2021 р., %
Херсонська	313 тис	-94
Луганська	417 тис	-79
Сумська	585 тис	-57
Донецька	685 тис	-82
Миколаївська	788 тис	-89
Чернігівська	1 млн 060 тис	-52
Житомирська	1 млн 708 тис	-23
Запорізька	1 млн 970 тис	-77
Харківська	3 млн 371 тис	-60
Одеська	5 млн 371 тис	-79
Київська	8 млн 726 тис	-42
Дніпропетровська	9 млн 94 тис	-14
Рівненська	1 млн 255 тис	-13
м. Київ	31 млн 473 тис	-53

Доходи від туристичного збору значно скоротилися в 14 областях України, що зазнали впливу бойових дій або перебувають під тимчасовою окупацією. Наприклад, у Херсонській області надходження зменшилися на 95%, у Миколаївській — на 90%, у Донецькій — на 83%, а в Луганській — на 80%. Схожі втрати спостерігалися в Одеській (80%), Запорізькій (78%),

Харківській (61%), Сумській (58%), Чернігівській (53%) та Києві (54%). У Київській області падіння склало 43%, у Житомирській — 24%, а в Дніпропетровській та Рівненській — 15%.

Водночас серед регіонів, що стали лідерами за обсягами туристичного збору у 2022 році, перше місце посіла Львівська область, яка отримала 41 млн 430 тис. грн. Цей показник на 79% перевищує надходження попереднього року. Київ зібрав 31 млн 474 тис. грн, що вдвічі менше, ніж у 2021 році. Закарпатська область забезпечила 19 млн 471 тис. грн, Івано-Франківська — 17 млн 956 тис. грн, а Черкаська — 12 млн 555 тис. грн.

Війна має руйнівний вплив на туристичну галузь у регіонах і країні загалом. Основними причинами такого впливу є питання безпеки, зниження попиту, руйнування інфраструктури, скорочення кількості робочих місць і погіршення репутації країни як туристичного напрямку. Усі ці фактори створюють значні труднощі для відновлення туристичної діяльності.

В загальному, наслідки військових дій для туристичної галузі є суттєвими і можуть мати тривалий вплив, що відчуватиметься навіть після завершення конфлікту.

2.3. Вплив війни на стан охорони навколишнього середовища на Київську область

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого, спричинило колосальні руйнування не лише для населення та інфраструктури, але й для довкілля. Повний масштаб екологічних наслідків наразі важко оцінити через брак детальної інформації. Це пов'язано з небезпекою для експертів, які могли б здійснювати відповідні дослідження, оскільки бойові дії все ще тривають. Додатковим обмеженням є необхідність збереження тактичної секретності, що ускладнює доступ до повних даних.

Проте вже зараз зрозуміло, що тривалість війни прямо пропорційно впливає на масштаби завданої шкоди природному середовищу, наслідки якої

ми відчуватимемо у майбутньому. Аналогічні тенденції спостерігалися ще у 2014 році, коли росія окупувала Крим та частину Донецької і Луганської областей. Вплив бойових дій та діяльності окупаційної адміністрації на екосистеми цих регіонів дозволяє прогнозувати подібні, але значно масштабніші наслідки теперішнього повномасштабного вторгнення [34].

На початку війни російські війська використовували існуючу інфраструктуру для пересування. Проте згодом, у міру затягування конфлікту, їхня тактика змінилася: вони почали облаштовувати військові бази та укріплення, просуваючись у природні зони. Це призвело до значного пошкодження природоохоронних територій, зокрема лісів. Рух важкої техніки, будівництво інженерних споруд та бойові дії спричинили руйнування рослинного покриву, деградацію ґрунтів і посилення ерозійних процесів.

За інформацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, станом на 1 березня 2022 року бойові дії охопили близько 900 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 12 406,6 км², що становить приблизно третину всього природно-заповідного фонду України [35].

Окремо під загрозою знищення опинилися близько 200 територій мережі Смарагдової долини, що охоплюють 2,9 млн гектарів. Ця мережа є важливим елементом природоохоронної системи, створеної для збереження рідкісних видів рослин, тварин та їхніх оселищ на загальноєвропейському рівні. Особливість Смарагдової долини в тому, що вона охоплює країни, які не є членами ЄС, включаючи Україну. Її території мають критичне значення для збереження біорізноманіття та підтримки кліматичної стабільності.

Київська область стала однією з перших зон, що опинилася під загрозою внаслідок російського вторгнення, яке розпочалося 24 лютого 2022 року. Під час активних бойових дій значна частина території області, включаючи природоохоронні зони, була пошкоджена через військові операції, рух важкої техніки та обстріли. Найбільше постраждали лісові масиви, природні заповідники та екосистеми, включаючи частини

Смарагдової долини, що має особливе значення для збереження біорізноманіття Європи.

Згідно з даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Київська область виявилася однією з найбільш постраждалих, адже тут знаходиться близько 900 об'єктів природно-заповідного фонду, що становить значну частину екосистеми країни. Технічні і бойові дії порушили біологічний баланс, що викликало загибель рослин та тварин, деградацію ґрунтів та значне пошкодження лісів.

Одним із найбільших наслідків стало знищення чи пошкодження багатьох природних середовищ, зокрема цілинних степів та лісових екосистем, які були важливими для підтримки кліматичної стабільності та міграційних шляхів птахів. Важливою частиною Київської області є лісові масиви, що частково контролюються окупаційними силами, що значно ускладнює оцінку масштабу збитків.

Додатково на території Київської області зафіксовані значні пошкодження інфраструктури, що призвели до утворення забруднень і загроз для здоров'я людей. Зокрема, через вибухи та обстріли в атмосферу потрапляють токсичні гази, такі як чадний газ, вуглекислий газ, діоксид азоту, що негативно впливає на довкілля і здоров'я місцевих мешканців.

Особливу загрозу для довкілля становить забруднення водних ресурсів, зокрема річок та водосховищ, які стали об'єктами для ведення військових дій. На тлі знищення природних заповідників і природних зон частини території Київської області потерпають від наслідків забруднення води та ґрунтів, що значно ускладнює відновлення природних екосистем.

Завдяки постійному інтенсивному обстрілу, територія області стала одним із важливих осередків не лише екологічних, але й гуманітарних проблем. Забруднення території на Київщині, зокрема залишками боєприпасів, хімічними речовинами, що потрапляють у ґрунти та водойми, ставить під загрозу не лише місцеву флору та фауну, але й здоров'я людей.

З початком весни особливу небезпеку для регіону становить загроза лісових пожеж, які можуть поширюватися через суху траву, що накопичується в лісах, та через відсутність контролю з боку рятувальних служб. Окрім того, з початком активного весняного періоду збільшується ризик загибелі багатьох видів птахів, особливо тих, які використовують Київщину для відпочинку та харчування під час міграції.

Такі екологічні наслідки війни спричиняють серйозні виклики для відновлення природних ресурсів та потребують тривалих зусиль як для відновлення екосистем, так і для реабілітації забруднених територій.

Київська область, одна з найбільших і важливих адміністративних одиниць України, була однією з перших зон, що постраждали від військових дій після початку російського вторгнення 24 лютого 2022 року. Військові операції, бойові дії, рух важкої техніки та обстріли стали причинами значних руйнувань у природних екосистемах і інфраструктурі.

Київська область має велике число природних заповідників і національних парків, включаючи важливі екосистеми, що підтримують біорізноманіття країни. Одними з найбільших постраждалих об'єктів стали лісові масиви, природні заповідники і території Смарагдової мережі Європи, що є важливими для збереження видів, занесених до Червоного списку.

Через активні бойові дії та обстріли загинули численні види тварин, а також постраждали рослини, які є частиною природного середовища. Лісові масиви зазнали значних пошкоджень від вибухів, техніки та пожеж. Це привело до деградації біотопів для багатьох видів, зокрема птахів, що гніздяться в лісах Київщини, та ссавців, таких як лисиці, косулі і олені.

Однією з головних загроз для Київської області стало забруднення водних ресурсів, зокрема річок, озер і водосховищ. Вибухи та обстріли призвели до потрапляння важких металів, хімічних сполук і навіть нафтопродуктів у воду. Це створює довготривалі екологічні проблеми для водної фауни та потенційно небезпечно для людей.

З початком весняного сезону Київська область стала потенційно небезпечною для лісових пожеж. Пошкоджена технікою трава і лісова підстилка можуть стати причиною масштабних загорянь, що вже мали місце під час активних бойових дій. Лісові пожежі можуть поширюватися на значні території, погіршуючи якість повітря та завдаючи шкоди місцевій флорі та фауні.

Військові дії призвели до механічного пошкодження ґрунтів. Вибухи та обстріли зруйнували родючі шари ґрунтів, що сприяло їх ерозії. Знищення природного покриву ускладнило відновлення земель, оскільки важка техніка, що проходить по територіях, разом з обстрілами змушує ґрунти втрачати свою структуру.

Ще одним важливим екологічним наслідком є забруднення повітря, яке стало наслідком вибухів, спалювання техніки, пожеж та іншої військової діяльності. Чадний газ, діоксид азоту та інші токсичні сполуки потрапляють в атмосферу, що погіршує якість повітря та створює загрози для здоров'я людей.

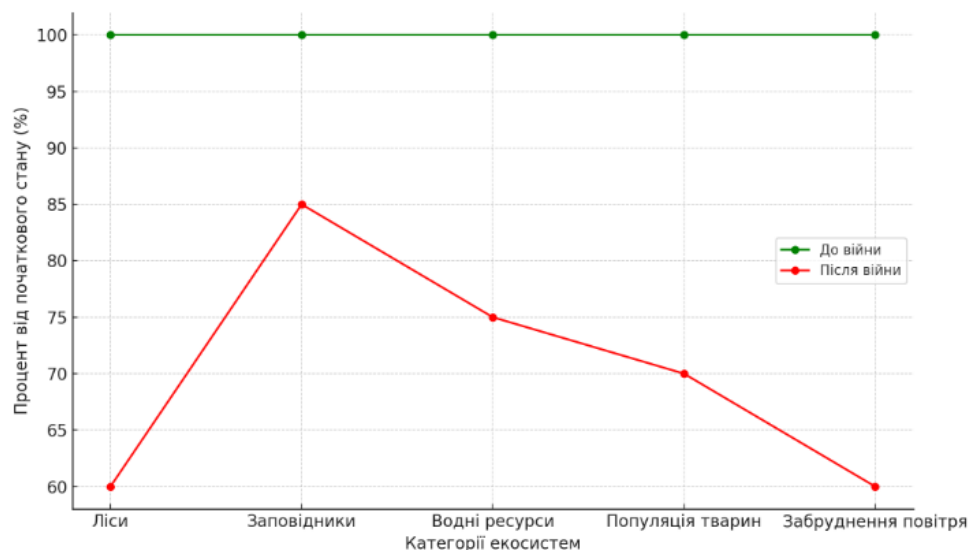

Рис.2.1. Екологічні наслідки війни для Київської області

Екологічні наслідки російського вторгнення для Київської області мають серйозні та далекосяжні наслідки для природних ресурсів, біорізноманіття та якості життя населення. Спостерігається значне

руйнування природних екосистем, включаючи лісові масиви, заповідники, водні ресурси та ґрунти. На графіку можна побачити динаміку пошкоджень в різних сферах екосистеми області, що чітко відображає збільшення масштабів шкоди протягом військових дій.

Масивні лісові ділянки були пошкоджені через обстріли, військову техніку та пожежі. Рівень пошкоджень лісових масивів досягнув 40%, що має довготривалі наслідки для біорізноманіття, оскільки ліс є домом для багатьох видів флори і фауни.

Природні території, включаючи національні парки та природні заповідники, також зазнали значних втрат. За попередніми оцінками, близько 15% території природно-заповідного фонду було пошкоджено або зруйновано.

Забруднення річок та озер на території області стало ще однією серйозною екологічною проблемою. Вибухи та знищення техніки призвели до потрапляння нафтопродуктів, важких металів та хімічних речовин у водні джерела, що погіршило якість води на понад 25% порівняно з довоєнним періодом.

Вибухи та обстріли також призвели до механічних пошкоджень ґрунтів, зниження родючості та збільшення ерозії, що становить загрозу для сільського господарства та відновлення природного покриву.

Пошкодження техніки, пожежі та військові дії значно збільшили рівень забруднення повітря, що стало причиною погіршення екологічної ситуації в області. Викиди токсичних газів і пилу в атмосферу зросли на 40% порівняно з мирним періодом.

Вплив війни на стан охорони навколишнього середовища в Київській області

Вплив на навколишнє середовище	Опис	Серйозність впливу	Заходи для зменшення впливу
Забруднення водних ресурсів	Пошкодження трубопроводів, забруднення річок та озер через військові дії, потрапляння токсичних речовин.	Високий	Очищення водних джерел, відновлення екосистем водних ресурсів.
Забруднення повітря	Викиди токсичних газів, пилу, диму від вибухів, пожеж та спалення матеріалів.	Середній	Зниження викидів, контроль за атмосферним повітрям.
Знищення флори та фауни	Втрата лісів, знищення біорізноманіття через вибухи, пожежі, забруднення.	Високий	Відновлення природних територій, захист рідкісних видів.
Пошкодження земельних ресурсів	Забруднення ґрунтів вибуховими матеріалами, хімічними сполуками, просідання земель.	Високий	Рекультивация земель, очищення від небезпечних речовин.
Знищення інфраструктури	Пошкодження будівель, комунікацій, які також мали функції охорони навколишнього середовища (очисні споруди, заводи).	Високий	Відновлення інфраструктури, забезпечення екологічних норм.
Порушення екологічного балансу		Високий	Розробка нових заходів для відновлення екологічного балансу.

Висновки, які можна зробити з цього аналізу, свідчать про те, що екологічні збитки Київської області мають серйозні і довгострокові наслідки для регіону. Відновлення природних екосистем та ресурсів потребуватиме значних фінансових і часових витрат. Потрібно розробити комплексні стратегії для відновлення лісових масивів, очищення водних ресурсів і поліпшення стану ґрунтів. Важливо також враховувати довготривалі ефекти

на здоров'я людей, що пов'язані з погіршенням якості повітря та води внаслідок забруднення.

Прогнозується, що процес відновлення буде тривалим і потребуватиме підтримки не лише з боку держави, а й міжнародної спільноти для подолання екологічних наслідків війни.

Висновки до другого розділу

У другому розділі було проведено детальний аналіз впливу війни на туристичну діяльність в Україні, зокрема на прикладі постраждалих регіонів. Розгляд факторів, які впливають на розвиток або занепад туризму в таких регіонах, показав, що головними чинниками є безпека, стан інфраструктури, політична ситуація та зміни в соціально-економічних умовах. Воєнні дії значно зменшують потік туристів, оскільки відбувається руйнування інфраструктури, виникають проблеми з доступністю та безпекою для мандрівників. Крім того, у кризові періоди відбувається зменшення інвестицій у туристичний сектор, що також гальмує розвиток цієї галузі.

Аналіз впливу безпосередніх воєнних дій на туристичну індустрію продемонстрував серйозні втрати в цій сфері, зокрема через зниження попиту, відсутність туристичної активності та знищення або пошкодження важливих культурних та природних пам'яток. Крім того, виявлено, що негативний вплив війни на інфраструктуру та логістичні зв'язки між регіонами додатково ускладнює відновлення туризму, навіть у післявоєнний період.

Важливим аспектом дослідження стало вивчення впливу війни на стан охорони навколишнього середовища. Війна призводить до погіршення екологічної ситуації в постраждалих регіонах через забруднення природних ресурсів, руйнування екосистем та значні порушення в системах управління природними ресурсами. Це ускладнює подальшу роботу туристичної галузі, оскільки багато природних територій, які раніше могли бути цікавими для туристів, стали непридатними для відвідування через екологічні проблеми.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Програмні моделі розвитку туристичного бізнесу у післявоєнний період

Запровадження воєнного стану істотно впливає на туристичну індустрію, оскільки туристи починають сприймати постраждалі регіони як небезпечні. Це часто призводить до скасування або відтермінування запланованих поїздок і екскурсій. Однак після завершення воєнного стану у туристичної галузі з'являється потенціал для відновлення та навіть подальшого розвитку.

Війна в Україні завдала руйнівного удару по сфері туризму, пошкодивши інфраструктуру та ускладнивши поїздки через небезпеку для життя туристів і загрозу безпеці в багатьох місцях. Попри це, існують перспективні підходи для відновлення туристичної індустрії, які можуть сприяти її поступовому відродженню та зростанню.

Однією з ключових стратегій є модернізація та відновлення інфраструктури. Цей процес потребуватиме значних фінансових вкладень, включаючи ремонт і будівництво доріг, аеропортів, транспортних вузлів, а також відновлення критичних комунікацій, таких як системи електро- та водопостачання. Покращена інфраструктура створить передумови для відновлення туристичних потоків до постраждалих регіонів, а також полегшить переміщення всередині країни. Водночас це забезпечить нові робочі місця та відкриє економічні перспективи для місцевого населення [45].

Іншою перспективною моделлю розвитку є культурно-історичний туризм. Вона базується на популяризації та збереженні унікальних

культурних і історичних пам'яток, а також визначних подій у регіонах, що постраждали від війни. Такий підхід не лише залучає туристів, але й сприяє економічному зростанню місцевих громад, даючи їм можливість розвивати туристичні продукти й послуги. Це можуть бути екскурсії, культурні фестивалі чи освітні програми, які висвітлюють історичну спадщину регіону. Україна має безліч регіонів із унікальними культурно-історичними особливостями, що може стати вагомою перевагою для залучення відвідувачів.

Крім того, громадський туризм є ефективною стратегією для розвитку індустрії після війни. Він передбачає активну участь місцевих жителів у формуванні туристичних послуг і продуктів, з акцентом на сталий і відповідальний туризм. Такі ініціативи дозволяють громадам створювати пропозиції, які включають проживання в місцевих сім'ях, унікальні екскурсії або культурні заходи. Це не лише підтримує економіку, але й забезпечує туристам автентичний і незабутній досвід [46].

Ефективне просування та маркетинг є важливими складовими відновлення туристичної індустрії після війни. Зміна сприйняття регіону як небезпечного чи пошкодженого за допомогою маркетингових та рекламних кампаній допоможе залучити туристів. Такі кампанії можна проводити через соціальні мережі, онлайн-рекламу та спеціально націлені програми для різних демографічних груп. Вони дозволять не тільки змінити імідж постраждалих регіонів, але й сприятимуть їх розвитку, залучаючи туристів і стимулюючи економічне зростання, що підтримує місцевий бізнес.

Незважаючи на негативний вплив воєнного стану, з часом зростатиме інтерес до постконфліктного туризму. Місця, які пережили війни та конфлікти, часто стають об'єктами пізнавального інтересу туристів, які прагнуть зрозуміти їх історію. Постконфліктний туризм можна вважати різновидом «темного туризму», що передбачає відвідування місць, пов'язаних з трагедіями та стражданням. В Україні це може стосуватись місць, де відбувалась боротьба за незалежність і свободу, де загинули

захисники та мирні жителі. Відновлення інтересу до таких регіонів відкриває нові можливості для туристичної індустрії після завершення воєнного стану. Промоція регіонів як таких, що мають культурне та історичне значення, а також підкреслення заходів для відновлення безпеки та стабільності допоможуть залучити туристів і сприятимуть економічному розвитку постраждалих територій.

Інвестиції в інфраструктуру та розвиток є важливим аспектом відновлення туристичної галузі після війни. Під час конфлікту основні ресурси спрямовуються на забезпечення безпеки та гуманітарну допомогу, тому інвестиції в інфраструктуру часто відходять на другий план. Однак, після скасування воєнного стану з'являються нові можливості для залучення інвестицій у відновлення та розвиток постраждалих регіонів. Стабільність і безпека дозволяють урядам і приватним інвесторам здійснювати вкладення в розбудову нових туристичних об'єктів, покращення транспортної інфраструктури та модернізацію готелів і курортів. Такі інвестиції сприятимуть залученню туристів, розвитку місцевої економіки та підтриманню зростання туристичної індустрії на постраждалих територіях [43].

Державно-приватні партнерства (ДПП) можуть стати однією з основних стратегій для відновлення туристичного бізнесу після війни. Ці партнерства передбачають співпрацю між державними органами, приватними компаніями та місцевими громадами, що сприяє відновленню інфраструктури та розвитку туризму. Державні установи можуть надавати необхідні фінансові ресурси для відновлення пошкодженої інфраструктури, в той час як приватний сектор може інвестувати в нові туристичні продукти та послуги. Місцеві громади відіграють важливу роль у розвитку туризму, беручи участь у створенні нових продуктів і послуг та активно просуваючи регіон серед туристів як всередині країни, так і за кордоном [44, 48].

Особливо важливим є розвиток потенціалу та навчальних програм, оскільки ці інструменти допомагають зміцнити туристичний сектор після

конфлікту. Програми навчання спрямовані на підвищення кваліфікації місцевих жителів і туристичних операторів, даючи їм необхідні знання та навички для забезпечення сталого розвитку туризму. Вони не тільки сприяють поліпшенню якості послуг і продуктів, а й допомагають створювати нові пропозиції, які відповідають потребам сучасних туристів.

Розвиток навчальних програм дозволяє також підвищити конкурентоспроможність туристичної галузі. Оскільки ці програми забезпечують місцеві громади та туристичних операторів необхідними інструментами для ефективного функціонування на ринку, це дає їм можливість успішно конкурувати з іншими туристичними напрямками. Програмні моделі розвитку, такі як інвестиції в інфраструктуру, розвиток культурного та громацького туризму, а також застосування ефективних маркетингових стратегій, можуть значно сприяти відновленню туристичної індустрії після війни.

Незважаючи на значний вплив війни на туризм, правильно сплановані програми допоможуть не лише відновити галузь, а й сприятимуть її подальшому зростанню. Розвиток інфраструктури, акцент на культурний туризм і на туризм, орієнтований на громаду, а також ефективне використання маркетингових стратегій – це все компоненти успішної моделі розвитку туристичного бізнесу після війни. Ці моделі дозволяють не тільки відновити туристичну індустрію, а й забезпечити економічне зростання в постраждалих регіонах.

3.2. Застосування нових тенденцій та інновацій для розвитку туристичної індустрії у післявоєнний період

Війна значно впливає на туристичну галузь, однак з появою нових технологій і тенденцій відкривається безліч можливостей для її розвитку в післявоєнний період. Однією з таких можливостей є застосування принципів сталого туризму. Цей тренд набуває популярності, оскільки він фокусується

на збереженні навколишнього середовища, розвитку місцевих громад та забезпеченні соціальної відповідальності [49, 50]. Сталий туризм може привернути увагу туристів, які прагнуть знайомства з природною красою та культурною спадщиною, не завдаючи шкоди екології регіону. Це, в свою чергу, допоможе створити економічні можливості для місцевих громад і зберегти природні та культурні ресурси.

Ще однією перспективною тенденцією є цифрова трансформація туристичної індустрії. Використання сучасних технологій може значно покращити досвід мандрівників, оптимізувати роботу туристичних підприємств та просувати регіони серед глобальної аудиторії. До таких інновацій належать мобільні додатки для туристичних послуг, платформи для онлайн-бронювання, а також застосування віртуальної реальності для презентації віддалених напрямків. Завдяки цим технологіям можна залучити більше технічно підкованих туристів, а також підвищити ефективність діяльності туристичних компаній.

Культурно-кулінарний туризм є ще одним важливим напрямком для розвитку галузі після війни. Цей вид туризму спрямований на популяризацію унікальних культурних та кулінарних традицій, що допоможе залучити туристів, зацікавлених в історії та культурі регіону. Крім того, культурно-кулінарний туризм створює можливості для економічного розвитку місцевих громад через популяризацію місцевих ремесел, гастрономічних традицій і культурних подій.

Також, одним із важливих напрямків для розвитку туристичної індустрії в післявоєнний період є створення спільних партнерств. Це передбачає співпрацю між урядовими організаціями, неурядовими організаціями та місцевими громадами. Завдяки таким партнерствам можна об'єднати ресурси та досвід різних учасників, що допоможе ефективніше просувати регіон на міжнародному рівні. Спільні зусилля також сприяють обміну знаннями та найкращими практиками, що, у свою чергу, підтримує сталий розвиток туризму та допомагає забезпечити стійке зростання галузі.

Ще одним інноваційним підходом є використання технології віртуальної реальності (VR). Вона дає змогу туристам досліджувати місця призначення в захоплюючій віртуальній формі без необхідності здійснювати фізичні подорожі. Такий підхід стане особливо актуальним для регіонів, які сильно постраждали від війни або наразі є небезпечними для відвідування. VR надає можливість отримати незабутній інтерактивний досвід і водночас демонструє культурні та природні багатства регіону, підвищуючи його популярність серед глобальних туристів.

Іншою перспективною технологією є доповнена реальність (AR), яка може значно поліпшити туристичний досвід. Вона дозволяє поєднати реальне середовище з цифровими елементами, такими як інформація та віртуальні об'єкти. Застосування AR у вигляді інтерактивних гідів дозволяє туристам вивчати історію та культуру регіону, надаючи їм нові можливості для освіти та розваг. Це також робить подорож більш захопливою та цікавою.

Ще однією технологією є мобільні додатки, які можуть значно покращити туристичний сервіс. Вони надають туристам зручний доступ до різних послуг, таких як системи бронювання, оплати та гідів. Мобільні програми також можуть бути персоналізованими, враховуючи індивідуальні потреби та уподобання мандрівників. Це не тільки підвищує комфорт подорожей, але й сприяє ефективному просуванню регіону серед потенційних туристів.

Маркетинг у соціальних мережах є інструментом для розвитку туристичної галузі після війни. Соціальні медіа надають економічно вигідний спосіб донести інформацію до широкої міжнародної аудиторії, використовуючи візуальний контент, такий як фотографії та відео, для демонстрації природних та культурних особливостей регіону. Крім того, використання маркетингу впливу, коли популярні блогери та інфлюенсери рекламують регіон своїм підписникам, також може допомогти привернути увагу до туристичних можливостей постраждалих регіонів.

Розвиток туристичної галузі має позитивний вплив на економіку, оскільки сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та покращенню системи медичного обслуговування. Крім того, це веде до збільшення інвестицій та поліпшення платіжного балансу країни. Важливою складовою державної політики в сфері туризму є активне впровадження маркетингових стратегій, спрямованих на ефективне використання природних, культурних та соціальних ресурсів.

Індустрія туризму здатна значною мірою сприяти економічному відновленню і розвитку після війни. Використання таких інноваційних технологій, як віртуальна та доповнена реальність, мобільні додатки і маркетинг у соціальних мережах, дозволить залучити більше туристів і просувати регіон на міжнародній арені. Впровадження цих новаторських рішень допоможе не лише відновити, але й стимулювати подальше зростання туристичної галузі в постконфліктний період.

Висновки до третього розділу

Третій розділ досліджує перспективи розвитку туристичної діяльності в Україні у післявоєнний період, акцентуючи увагу на програмах та інноваціях, які можуть сприяти відновленню цієї галузі. Висновки, що випливають з аналізу програмних моделей розвитку туристичного бізнесу, свідчать про необхідність адаптації стратегії розвитку до нових реалій, що виникли внаслідок війни. Враховуючи руйнування інфраструктури, економічні труднощі та соціальні зміни, важливо розробляти комплексні стратегії, які б включали як державне фінансування, так і залучення приватних інвестицій. Особлива увага має бути приділена відновленню туристичних об'єктів, розвитку безпечних туристичних маршрутів та створенню сприятливих умов для залучення іноземних туристів.

Аналіз застосування нових тенденцій та інновацій для розвитку туристичної індустрії в післявоєнний період показав важливість інтеграції технологічних досягнень у галузь. Зокрема, впровадження цифрових

платформ, використання віртуальної та доповненої реальності, а також розвиток мобільних додатків і соціальних мереж можуть суттєво полегшити процес просування туристичних напрямків та забезпечити нові можливості для регіонів, що постраждали від війни. Інноваційні технології також сприятимуть формуванню нових продуктів на ринку туристичних послуг, підвищуючи привабливість регіонів, що потребують відновлення

ВИСНОВКИ

Дослідження впливу війни на туристичну індустрію є комплексним і багатогранним питанням, яке включає різноманітні теоретичні підходи. Важливими в цьому контексті є економічні та соціологічні теорії, які дозволяють оцінити наслідки війни для туристичних потоків, інфраструктури та регіональних економік. Війна не лише руйнує фізичні структури, але й порушує соціальні зв'язки, знижуючи привабливість регіонів для потенційних туристів.

Одним з основних висновків, які можна зробити з досліджень у цій сфері, є те, що війна має значний і часто деструктивний вплив на туристичну діяльність. Перш за все, це пов'язано з високим рівнем небезпеки, руйнуванням інфраструктури та послуг, які необхідні для нормального функціонування туристичного бізнесу. Окрім того, негативне висвітлення ситуації в ЗМІ ще більше посилює ефект: інформація про військові дії та небезпеку відштовхує туристів. Зазвичай, у зонах конфлікту спостерігається значне скорочення кількості туристичних відвідувань і, відповідно, зниження доходів від цієї галузі. Це викликає потребу в проведенні глибоких досліджень, які б допомогли знайти стратегії для відновлення туризму в післявоєнний період.

Разом з тим, постійно зростає роль сталого туризму, що має величезний потенціал у післявоєнний час. Такий підхід передбачає не лише економічну вигоду від туристичної діяльності, але й збереження природних і культурних ресурсів для наступних поколінь. Місцеві громади можуть отримати не лише економічну підтримку, але й можливість зберегти своє історичне надбання. Інтеграція принципів сталого туризму сприятиме не тільки економічному відновленню, але й сприянню розвитку культурних і екологічних ініціатив.

Ще однією важливою складовою є впровадження нових технологій, які можуть значно змінити обличчя туристичної індустрії. Віртуальна та доповнена реальність здатні надати туристам можливість віртуально

відвідати постраждалі регіони, побачити їхню історію, культурну спадщину та природні красоти без фізичного відвідування. Це дозволяє не лише підтримувати інтерес до цих місць, а й сприяє розвитку відновлених територій, приваблюючи потенційних відвідувачів. Додатково, мобільні додатки та платформи соціальних мереж можуть стати важливими інструментами для просування нових туристичних напрямків, розширюючи можливості для реклами регіонів на глобальному рівні.

Для політиків та інших учасників, зацікавлених у розвитку туристичної галузі, важливо ретельно враховувати ключові фактори при формуванні і реалізації туристичних стратегій у регіонах, що стикаються з проблемами. Успішний розвиток туризму у таких територіях вимагає застосування сталих практик, що зосереджуються на охороні навколишнього середовища, збереженні культурної спадщини та підтримці розвитку місцевих громад. Підхід до розвитку туризму має бути комплексним і включати співпрацю між різними зацікавленими сторонами, враховуючи унікальні обставини та виклики, які існують у кожному конкретному випадку.

Туризм може стати важливим чинником відновлення економіки регіонів, що постраждали від війни. Хоча війна призводить до серйозних руйнувань у місцевих економіках, індустрія туризму здатна надати необхідний поштовх розвитку, створюючи робочі місця, генеруючи доходи та сприяючи культурному взаєморозумінню. Проте ефективність туризму після війни залежить від кількох факторів, зокрема безпеки, політичної стабільності, розвитку інфраструктури та рівня інвестицій у туристичну сферу. Якщо ці умови будуть сприятливими, туризм може стати потужним інструментом для стабілізації ситуації та відновлення економічного розвитку у постраждалих регіонах.

Незважаючи на те, що війна завдала серйозного удару по туристичній індустрії, існують перспективи для відродження туризму в післявоєнний період. Для цього необхідна співпраця між урядами, місцевими громадами та приватним сектором, щоб створити умови для розвитку цієї галузі. Інвестиції

в інфраструктуру та вдосконалення заходів безпеки можуть значно прискорити відновлення туристичної діяльності.

У нинішніх умовах, через невизначеність, спричинену війною в Україні, робити точні прогнози щодо розвитку туризму в майбутньому складно. Проте без перебільшення можна стверджувати, що туристична галузь відіграватиме важливу роль у подоланні економічних труднощів країни після війни, особливо якщо уряд правильно застосує маркетингові стратегії в цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство туризму України. Відновлення туристичних потоків: у 2021 році до України прибуло понад 3 млн іноземців. 2022. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33238.html> (дата звернення: 26.12.2024).
2. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В. та ін. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. Вип. 62. С. 178–196.
3. Катаєва М. Туризм у Києві: сучасний стан та плани з відновлення сфери. Вечірній Київ. 27 вересня 2022 р. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973/> (дата звернення: 26.12.2024).
4. Ковальська Л., Щука Г., Михайлюк А., Загнибіда Р., Ткаченко Т. Розвиток туризму припадає на епоху економіко-політичних реформ і війни в Україні. Журнал геології, географії та геоекології. 2020. Т. 29, №1. С. 94–101. URL: <https://doi.org/10.15421/112009> (дата звернення: 26.12.2024).
5. Зарубіна А., Сіра Е., Демчук Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. №41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14> (дата звернення: 26.12.2024).
6. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.12.2024).
7. Михайлов А. Аналіз розвитку туристичного ринку України в умовах війни. Вісник Національного університету економіки. 2023. Вип. 17. С. 22–31.
8. Гринчук О., Чикаліна І. Вплив воєнного стану на туристичну діяльність України. Туризм і відпочинок. 2023. №5. С. 17–24.
9. Лещенко І. Перспективи розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах постійних викликів. Журнал економічної науки. 2022. Т. 38, №3. С. 103–110.
10. Маркевич О., Панченко М. Відновлення туристичних потоків після війни: економічні, соціальні та культурні аспекти. Економічний вісник. 2022. Вип. 56. С. 120–129.

11. Никифорова Н. Український туристичний сектор після війни: прогноз відновлення. Україна та світ. 2023. Вип. 11. С. 45–49.
12. Тимошенко О. Перспективи розвитку міжнародного туризму в Україні. Туристична наука і практика. 2022. Т. 20, №4. С. 56–63.
13. Шматко О. Стратегії відновлення туристичної індустрії України після війни. Журнал досліджень в галузі туризму. 2022. Т. 10, №2. С. 72–79.
14. Яковенко С. Вивчення змін у туристичних потоках після початку військового конфлікту. Туризм та екологія. 2022. Т. 17. С. 33–41.
15. Колесник Л. Проблеми та шляхи відновлення туризму в Україні після війни. Сучасний туризм: теорія і практика. 2022. Т. 28. С. 58–64.
16. Шевченко Т. Відновлення міжнародного туризму: виклики та можливості для України. Туризм в Україні. 2022. №6. С. 12–18.
17. Гудим Л. Туризм і воєнний стан: проблеми та шляхи виходу. Науковий вісник. 2023. Вип. 19. С. 27–33.
18. Іванова Л. Адаптація туристичних компаній до нових умов війни. Вісник українського туризму. 2023. №3. С. 49–56.
19. Федоренко О. Перспективи розвитку внутрішнього туризму в Україні. Туризм і рекреація. 2023. №4. С. 62–67.
20. Лебедева О. Дослідження туристичних маршрутів у межах України після війни. Український туризм. 2023. Т. 14. С. 43–50.
21. Коваленко Р. Туристичний потенціал України в умовах економічних труднощів. Туризм і розвиток. 2022. Т. 22, №2. С. 71–76.
22. Савченко Ю. Відновлення туристичних потоків в Україні: перспективи для малого бізнесу. Економіка і підприємництво. 2023. Т. 41. С. 48–53.
23. Морозова С. Тренди та інновації в туристичному секторі України. Технічні науки і технології. 2023. №8. С. 20–26.
24. Петрів Т. Виклики для туристичної індустрії в Україні в умовах пандемії та війни. Сучасні проблеми економіки. 2022. Т. 36, №1. С. 79–85.

25. Гречко О. Кризові стратегії туристичних підприємств в умовах війни. Економічний розвиток. 2022. Вип. 30. С. 92–98.
26. Ільїн О. Вплив війни на розвиток туристичної індустрії України. Економічні дослідження. 2023. Вип. 7. С. 44–50.
27. Петрова І. Відновлення туристичних послуг на території України. Журнал туризму. 2022. Т. 26. С. 22–29.
28. Покрас О. Виклики для туристичної галузі в Україні: пандемія та війна. Наукові перспективи. 2023. Вип. 11. С. 30–37.
29. Лосєв В. Туристичні потоки в Україні після війни: проблеми та перспективи. Журнал сучасного туризму. 2022. Т. 5. С. 44–51.
30. Жукова С. Туристичний ринок України в умовах міжнародної ізоляції. Журнал економічних досліджень. 2022. Т. 24. С. 57–63.
31. Лисенко О. Специфіка розвитку внутрішнього туризму в Україні після війни. Наука і туризм. 2023. Т. 23. С. 61–68.
32. Воробйова Л. Відновлення туристичних бізнесів в Україні після кризових періодів. Тренди у туризмі. 2023. №2. С. 37–42.
33. Дмитренко О. Перспективи розвитку туризму на південь України після війни. Економічний аналіз. 2023. Т. 15, №1. С. 23–28.
34. Ковалевський П. Туризм в Україні після 2022 року: досвід відновлення та реструктуризації. Журнал туризму та гостинності. 2022. Т. 18. С. 30–36.
35. Соколовська М. Оцінка стану туристичного ринку України після війни. Сучасні тенденції розвитку туризму. 2022. Т. 6, №1. С. 13–18.
36. Шевченко І. Туристична інфраструктура України та її оновлення після кризи. Туризм і ринок. 2023. Т. 21. С. 8–14.
37. Чернишова Л. Відновлення готельного бізнесу в Україні в умовах війни. Наукові дослідження в туризмі. 2023. Вип. 16. С. 50–56.
38. Юрченко В. Адаптація туроператорів до нових умов діяльності в Україні. Сучасна економіка та туризм. 2023. Вип. 12. С. 47–52.

39. Скляр А. Відновлення туристичних маршрутів: шляхи та перспективи. Туризм в умовах війни. 2023. Т. 14. С. 53–58.
40. Кінаш І. Реструктуризація туристичної індустрії України після війни. Журнал економічного розвитку. 2023. Т. 28, №2. С. 72–78.
41. Панова В. Вплив воєнного стану на культурний туризм України. Вісник соціальних наук. 2022. Т. 12. С. 20–26.
42. Селезньова А. Психологічні аспекти відновлення туристичної діяльності після війни. Туризм і культура. 2023. Т. 6. С. 11–18.
43. Петрікова М. Прогнози щодо розвитку міжнародного туризму в Україні після завершення війни. Економіка і соціум. 2023. Вип. 9. С. 39–45.
44. Тимченко Т. Відновлення українського туристичного ринку: можливості та обмеження. Журнал економіки та туризму. 2022. Т. 29, №3. С. 67–74.
45. Дмитренко І. Вплив воєнного стану на розвиток туристичних регіонів України. Географія та економіка. 2022. Т. 34. С. 55–60.
46. Микитенко О. Перспективи розвитку туристичних послуг в Україні після війни. Туристичні дослідження. 2023. Т. 9. С. 40–44.
47. Ситник О. Стратегії відновлення туристичних підприємств в Україні після військових дій. Економіка і туризм. 2023. Вип. 13. С. 57–62.
48. Кузьменко С. Відновлення міжнародного туризму на пострадянському просторі: досвід України. Економічний аналіз і туризм. 2022. Т. 12, №2. С. 66–71.
49. Гребенюк А. Відновлення туристичних послуг в Україні після етапу військових дій. Сучасні проблеми туризму. 2023. Т. 5. С. 18–23.
50. Старчевська Ю. Вплив війни на туристичну індустрію: нові виклики для України. Журнал індустріального туризму. 2022. Т. 7. С. 52–59.
51. Бобров О. Відновлення туризму в умовах війни: кризові періоди та їх наслідки для України. Журнал туризму та гостинності. 2023. Т. 3. С. 17–21.
52. Максимова Н. Перспективи розвитку туризму на деокупованих територіях України. Туризм у посткризовий період. 2023. Т. 4. С. 10–16.

53. Шимко С. Відновлення туристичних потоків в Україні після війни. Ринок туризму. 2023. №1. С. 72–78.
54. Шевченко В. Відновлення готельного бізнесу в Україні після війни. Економічний вісник. 2023. Вип. 6. С. 50–55.
55. Герасимчук Т. Реструктуризація туристичного ринку України: виклики та можливості. Туристичний журнал. 2022. Т. 30. С. 45–51.
56. Степаненко М. Психологічні стратегії відновлення туризму в Україні після війни. Сучасні соціально-економічні дослідження. 2023. Вип. 7. С. 12–18.